

دور السياق الاجتماعي في تعزيز الكفاءة والأداء اللغوي

دور السياق الاجتماعي في تعزيز الكفاءة والأداء اللغوي

ا.م.د. اياد محمد حسين الشبيب

جامعة بابل / مركز بابل للدراسات الحضارية والتاريخية

البريد الإلكتروني Email : Ayadhussain69@yahoo.com

الكلمات المفتاحية: السياق الاجتماعي ، الكفاءة اللغوية ، الاداء اللغوي ، نعوم جومسكي.

كيفية اقتباس البحث

الشبيب ، اياد محمد حسين، دور السياق الاجتماعي في تعزيز الكفاءة والأداء اللغوي، مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، ٢٠٢٢، المجلد: ١٢، العدد: ٣ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

مسجلة في
ROAD

مفهرسة في
IASJ

The role of social context in enhancing language competence and performance

Ayad Mohammed Hussein
University of Babylon / Babylon Centre
for cultural and historical Studies

Keywords : Social context, language competence, and linguistic performance, Noam Chomsky.

How To Cite This Article

Hussein, Ayad Mohammed, The role of social context in enhancing language competence and performance, Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, Year :2022,Volume:12,Issue 3.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Abstract :

The process of linguistic communication between people differs in terms of language competence and practice, this difference was the main reason for the difference in perception of different meanings and concepts of life. As a result, the process of linguistic communication between the people of a society will go down, and it will become one of the vital and important social problems. These sociologists and linguists of the West and the East have paid great attention to this important issue from the beginning of the twentieth century to the present, and have also proposed various theories about the relationship between language and society or the relationship between society and language. And the goal was to develop competence and practice of language among the people in the social spheres. But the most prominent of these names; Naum Chomsky, Labov, Fishman, Haldai, etc. And discussed in depth the relationship of language (which is one of the most important factors of human communication) with the nature of society (in which this language has

developed) and from various aspects in addition to other linguistic and social phenomena that have affected both.

It is noteworthy that these theories and linguistic and social phenomena were subject to change in terms of social, political and economic conditions that directly or indirectly affect a linguistic community. We see that a number of linguistic concepts change into other concepts over time, or new social and linguistic phenomena emerge. This conceptual shift can be seen widely between the views of linguists and social scientists of the last century and even with the beginning of the 21st century, and the clearest examples of these are the views of Naum Chomsky on the origin of language and its relation to society. Based on what has been said, the importance of language research and research from a social point of view and environmental factors of a society is evident. If the sociology of language discusses linguistic phenomena that depend on a language community. There is no doubt that social change reflects the language of that society, so linguistic phenomena or anything related to language and society became the focus of linguists.

الملخص العربي :

تختلف عملية الاتصال اللغوي بين الناس من حيث الكفاءة والاداء اللغوي ، وكان هذا الاختلاف هو السبب الرئيسي للاختلاف في إدراك المعاني والمفاهيم المختلفة للحياة ، نتيجة لذلك ، ستخفض عملية الاتصال اللغوي بين أفراد المجتمع ، وستصبح واحدة من المشكلات الاجتماعية الحيوية والمهمة. لقد أولى علماء الاجتماع واللغويات من الغرب والشرق اهتمامًا كبيرًا لهذه القضية المهمة منذ بداية القرن العشرين وحتى الوقت الحاضر ، كما اقترحوا نظريات مختلفة حول العلاقة بين اللغة والمجتمع أو العلاقة بين المجتمع واللغة. وكان الهدف تطوير الكفاءة والاداء اللغوي بين الناس في المجالات الاجتماعية. وكان أبرز هذه الأسماء ؛ نعوم تشومسكي ، لابوف ، فيشمان ، هالداي ، إلخ. والتي ناقشت بعمق علاقة اللغة (التي تعد من أهم عوامل التواصل البشري) مع طبيعة المجتمع (الذي تطورت فيه هذه اللغة) ومن جوانب مختلفة بالإضافة إلى الظواهر اللغوية والاجتماعية الأخرى التي أثرت في كليهما .

وتجدر الإشارة إلى أن هذه النظريات والظواهر اللغوية والاجتماعية كانت قابلة للتغيير وفقًا للظروف الاجتماعية والسياسية والاقتصادية التي تؤثر بشكل مباشر أو غير مباشر على المجتمع اللغوي. نرى أن عددًا من المفاهيم اللغوية يتغير إلى مفاهيم أخرى بمرور الوقت ، أو تظهر ظواهر اجتماعية ولغوية جديدة. يمكن رؤية هذا التحول المفاهيمي على نطاق واسع بين آراء اللغويين وعلماء الاجتماع في القرن الماضي وحتى مع بداية القرن الحادي والعشرين ،

وأوضح الأمثلة على هذه هي آراء نعوم تشومسكي حول أصل اللغة وعلاقتها بالمجتمع. بناءً على ما قيل ، تتضح أهمية البحث اللغوي والبحث من وجهة نظر اجتماعية والعوامل البيئية للمجتمع. ان علم اجتماع اللغة يناقش الظواهر اللغوية التي تعتمد على المجتمع اللغوي ، فمما لا شك فيه أن التغيير الاجتماعي يعكس لغة ذلك المجتمع ، لذلك أصبحت الظواهر اللغوية أو أي شيء متعلق باللغة والمجتمع محور اهتمام اللغويين.

نقش بافت اجتماعی در پیش افزای صلاحیت و عملکرد زبانی چکیده :

فرایند ارتباط زبانی بین مردم از جهت صلاحیت و عمل کرد زبانی تفاوت می کند ، این تفاوتی علت و سبب عمده در تفاوت ادراک معانی و مفاهیم زندگی مختلف بود . حتما در نتیجه آن ، فرایند ارتباط زبانی میان افراد یک جامعه به پائین خواهد رفت ، و یکی از مشکلات حیاتی و اجتماعی مهمی خواهد شد . از این جامعه شناسان و زبان شناسان غرب و شرق در مورد این موضوع مهمی از آغاز قرن بیستم تا وقت حاضر توجه عظیمی داشتند ، نیز نظریه های مختلف را پیرامون رابطه زبان با اجتماع یا رابطه اجتماع با زبان تقدیم کردند . و هدف آن را که پیشرفت صلاحیت و عمل کرد زبانی میان مردم در حوزه های اجتماعی بود . اما برجسته ترین این نام ها ؛ نعوم چومسکی ، لایوف ، فیشمن ، هالدای ، ... و غیره . و بطور عمیقی رابطه زبان (که یکی از مهمترین عوامل ارتباط بشر) با سرشت اجتماع (که این زبان درونش نشوء کرده است) و از جنبه های مختلف علاوه بر پدیده های زبانی و اجتماعی دیگر که به هر دو مؤثر کرده بوده به بحث و بررسی کردند .

شایان ذکر است ، که این نظریات و پدیده های زبانی و اجتماعی قابل تغییر و تبدل شد بر حسب شرایط اجتماعی و سیاسی و اقتصادی که بر یک اجتماع زبانی بطور مستقیم یا نا مستقیم تأثیر می کند . می بینیم ، که تعدادی از مفاهیم زبانی در یک مدت زمانی به مفاهیم دیگر بدل می کنند یا پدیده های اجتماعی و زبانی جدیدی بروز می کند . این تبدل و تغییر مفهومی می توان میان ارای دانشمندان زبان و علمای اجتماع در قرن گذشته و حتی با آغاز قرن بیست و یکم بطور وسیعی دید ، و روشنترین مثال های بر آن آرای نعوم چومسکی درباره اصل و منشأ زبان و رابطه آن با اجتماع بود . بر اساس آنچه بیان شد ، اهمیت بررسی و تحقیق زبان از نگاه اجتماعی و عوامل محیط یک جامعه نمایان می گردد . چنانچه جامعه شناسی زبان پدیده های زبانی که وابسته در یک جامعه زبان بحث و بررسی می کند .

شکی نیست که تغییر و دگرگونی اجتماعی منعکس کننده بر زبان آن جامعه است ، لذا پدیده‌های زبانی یا هر که مربوط به زبان و اجتماع حوزه بحث و بررسی زبان‌شناسان شد .

پیشگفتار :

زبان انسان یک رفتار اجتماعی مهم است که آن را از سایر موجودات زنده متمایز می کند ، و یکی از مهم ترین عوامل ارتباط انسان بحساب می رود . از قدیم زمان ، مردم به زبان به دلیل نقش بسزایی که در فرآیند ارتباطات و ساختن جوامع دارد، توجه زیادی داشته اند. برخی ؛ زبان را یک موجود زنده می دانستند که می تواند رشد کند و پیشرفت کند و گاهی اوقات بیمار شود یا بمیرد که بر حسب ماهیت زندگی اجتماعی و رشد انسان بستگی دارد. مطالعات قبلی که با زبان سروکار داشتند، به شدت به متن گفتاری یا نوشتاری به عنوان واقعیتی وابسته بودند که آنها را از کاوش در حوزه ذهن انسان و توانایی های خود باز می داشت، که می توان زمینه و محیطی باشد برای تحریک زبان و عامل مهمی در بلوغ و رشد آن است . بنابراین مطالعات اخیر که با قرن بیستم آغاز کرد به زبان از درون ذهن بشر پرداخته است و انسان باید عوامل ایجاد زبان یا درک و رشد آنها را بشناسد ، نیز عواملی که ممکن است منجر به اختلال یا سطح پایین شود.

این پژوهش یک مطالعه توصیفی برای نشان دادن نقش بافت اجتماعی و عوامل مؤثر بر فرآیند ارتباط زبانی در میان اعضای جامعه است که به یک محیط اجتماعی و زبانی واحد تعلق دارند که در آن عوامل صلاحیت و عملکرد زبانی نقش مهمی دارند . این چیزی است که زبان شناسان و دانشمندان علوم اجتماعی معاصر مانند نوام چومسکی و لایوف... و غیره در پژوهش هایشان را تاکید کردند .

از این رو، پژوهش ما (پس از خلاصه و مقدمه) در دو مبحث مهم مطرح شد: در مبحث نخست ، نظریه اجتماعی برای درک زبان ، که در آن به نظرات تعدادی از زبان شناسان و جامعه شناسان درباره مفهوم زبان در جامعه پرداختیم ، مانند مایکل هالدای، پیر بوردیو، نوام چومسکی، فیشمن و ویلیام لایوف... و دیگران . اما در مبحث دوم ، به برخی از پدیده های و فرضیه های زبانی که در یک جامعه زبانی رخ می دهد ، از جمله برخورد زبانی ، معناشناسی، و معنای لفظی و تحت‌اللفظی پرداختیم . این پژوهش با نتیجه گیری و مهمترین منابعی که محقق از نگارش این تحقیق بهره برده ، ختم شده است .

مبحث نخست : نظریه اجتماعی در فهم زبان

جامعه‌شناسی ، از علمی است که توجه دانشمندان و اندیشمندان حوزه شناختی را به خود جلب کرده است . این علم از منظر دانشمند جامعه‌شناس معروف ماکس وبر : (دانشی است که هدف کننده ادراک فعل اجتماعی با روش تفسیری که اسباب و علل تأثیرگذاری آن فعل را توضیح می‌دهد ، که فعل اینجا به‌عنوان رویکرد انسانی - هر که بود خارجی یا داخلی ، منفی یا مثبت - صورت می‌گیرد ^(۱) . اما رابطه اجتماعی در نظر جامعه‌شناسان عبارت است از کنش اجتماعی که بن مایه اصلی همه گونه روابط اجتماعی به حساب می‌آید . ماکس وبر ^(۲) ، به رابطه اجتماعی در جامعه‌شناسی اهمیت خاصی می‌دهد و یکی از مفاهیم اساسی در نظر وی است ، او این رابطه را اینگونه تعریف می‌کند : " به عنوان مناسبات معناداری که به مقتضای آن افراد متقابلاً رفتارشان را نسبت به یکدیگر جهت می‌دهند ، ... بدون حداقلی ارتباط دوجانبه ، نه رابطه اجتماعی ، و نه جهت‌گیری معنادار یک کنش وجود خواهد داشت... " ^(۳) .

در این جایگاه ذکر نام **مایکل هالیدی** اجتناب ناپذیر است ، هالیدی را باید از پرچم داران رویکرد نقش‌گرایی زبان و معرفی کننده نشانه‌شناسی اجتماعی دانست . چون نشانه‌شناسی اجتماعی از منظور هالیدی : " یکی از رویکردهای نگرش بر معناست که به فرایند معناپردازی در بستر اجتماع و فرهنگ تأکید دارد . معنا حاصل برهم کنش ذهنیت معنا ساز و ذهنیت معناپرداز از یک سو و نظام زبانی ای که به کار گرفته می‌شود و زیستگاه اجتماعی و فضای اجتماعی - فرهنگی از سوی دیگر است که هیچ یک از آنها را نیز به آسانی نمی‌توان از دیگری متمایز کرد و هر یک به نوعی دیگری قرار دارد " ^(۴) . از این نظریه اجتماعی زبان یا جامعه‌شناسی زبان (Sociolinguistics) یکی از علوم نو است که در زبان و گفتگوهای روزانه‌مان با وجود معیارهای اجتماعی ، سیاسی و دستورهای حاکم زبان ، عمل می‌کند .

اغلب زبان‌شناسان نو ، زبان را از جنبه اجتماعی و روانی بررسی کردند ، که یکی از عوامل مهم برای ارتباط بین مردم است . سوسور گفت " زبان را نظامی از نشانه‌ها دانسته که باید در علم نشانه‌شناسی که بخشی از روان‌شناسی اجتماعی است ، مورد بررسی قرار گیرد " ^(۵) . دی سوسور اعتقاد داشت که بین مفهوم زبان عمومی (زبان ملکه language) ، و (زبان مشخص langue) فرق وجود دارد. و معتقد است که زبان ملکه language دو جنبه دارد یکی فردی و دیگری اجتماعی است ، و هر یکی بدون دیگری امکان پذیر نیست ، و

زبان، یک سیستم systems ثابت و قابل پیشرفت ایجاد می‌کند؛ همچنین همیشه یک مؤسسه اجتماعی institution از حال حاضر و گذشته، به شمار می‌رود. اما زبان مشخص langue یک بخشی مهم و برجسته از زبان ملکه language می‌شود و همزمان یک ساخت اجتماعی برای توانایی زبان ملکه به حساب می‌آید، و زبان ملکه دارای اشکال گوناگونی و مختلفی است برای اینکه هم زمان چند زمینه دارد (فیزیکی، فسیولوژی، و نفسی) که همه آن به هر دو جنبه فردی و اجتماعی مربوط است. بلکه کاربرد زبان ملکه language بر توانایی فطری خودمان اتکا می‌کند، اما زبان مشخص اکتسابی و نظامی از نشانه‌ها است. خلاصه آن است که زبان در مفهوم عمومی عبارت است از ملکه و اصل فردی‌اش است، اما برخی زبان‌ها مانند عربی و فرانسوی، یک ساخت اجتماعی برای زبان ملکه است (۶).

هرچند کلام از نظر دی سوسور یک اجرای انفرادی است. ولی باختین (۱۸۹۵ - ۱۹۷۵) این نظر را رد کرده و اعتقاد دیگری دارد، به نظر وی گفتار یا تلفظ را از سرشت اجتماعی نه از سرشت انفرادی به دست می‌آورند. از آنجا که همیشه گفتار ارتباط محکمی با شرایط ارتباطی و ساختار اجتماعی دارد، می‌گوید: (إذا كان الكلام محرك التحولات اللسانية، فهو ليس فعلا فرديا، في الحقيقة في الكلمة تغوص كل النغمات accent الاجتماعية المتعارضة، فالصراع في اللسان يعكس الصراع الطبقي الموجود داخل النظام نفسه). بنابراین هر علامتی در نظر باختین عبارت از ایدئولوژی است، و ایدئولوژی بازتاب ساختارهای اجتماعی است، و هر دگرگونی در ایدئولوژی؛ دگرگونی درون زبان در پی خواهد شد (۷).

واردگ در مورد تعریف زبان که یکی از عوامل ارتباط بشریت به کار می‌رود، گفته است " زبان را نظامی از نشانه‌های صوتی اختیاری می‌داند که به منظور ایجاد ارتباط میان انسان‌ها به کار می‌رود. در اینجا، منظور از عبارت (نشانه‌های صوتی اختیاری) همان نظام نشانه‌ای است که از قواعد و قراردادهای آوایی تشکیل شده‌اند " (۸). بنابراین می‌توان گفت که " زبان را از جنبه اجتماعی و ارتباطی مورد ملاحظه قرار داده و مهمترین نقش آن را برقراری روابط میان انسان‌ها دانسته‌اند " (۹).

زبان در مفهوم **بیوریدیو** بر خلاف مفهوم سوسور جهت زبان است، سوسور دلالت زبانی را در بطن زبان بحث و بررسی کرده. ولی بیوریدیو اعتقاد داشت که نمی‌توان بررسی دلالت‌های زبانی در خود زبان بدون بررسی شرایط اجتماعی کاربرد کلمات صورت گیرد. چراکه توانایی و تسلط کلمات از خود آن نشأت نمی‌گیرد؛ بلکه از کار بردی های اجتماعی آن می‌باشد که گفته است: قدرت و توانایی زبان از محیط خارج به دست می‌آید، اما بیشتر نقش

زبان اینجا در تمثیل و نمادی به آن می‌باشد ، و کاربرد زبان و محتوای گفتاری به جایگاه اجتماعی گویندگان بستگی دارد (۱۰).

لذا بررسی و مطالعه (زبان) با توجه به عوامل اجتماعی ، مطالعه‌ی نوپاست و همزمان شاخه‌ای میان رشته‌ای از جامعه‌شناسی و زبان‌شناسی به شمار می‌رود . این مطالعه ، خود به دو زیر بخش جامعه‌شناسی زبان و زبان‌شناسی اجتماعی تقسیم شده است . در آغاز قرن بیستم (زبان‌شناسی) در قالب دانشی جدید معرفی شد، که هدف این دانشی ، بررسی (نظام زبان) بود . اما توجه به بُعد اجتماعی زبان هیچ گاه به کناری نهاده نشد و مطالعه ویژگی‌های اجتماعی زبان ، همواره مدّ نظر بود . به گفته سوسور ، (زبان ، واقعیتی اجتماعی) به حساب می‌آید ، زیرا فراگیری زبان ، جز با برقراری ارتباط میان افراد یک جامعه امکان پذیر نمی‌نمود (۱۱).

از نگاه ادبی که برخی از ادبا ، گفته‌اند " إحدى فروع علم الاجتماع الحديثة . يهتم بدراسة اصول وتطور اللغة باعتبارها ظاهرة اجتماعية انسانية ، يشترك مع علم اجتماع النص في البحث عن الدلالات الاجتماعية الظاهرة او الكامنة في بنيات الآثار الادبية " (۱۲) . به معنی ، جامعه‌شناسی زبان را به‌عنوان یکی از رشته‌های جامعه‌شناسی نو می‌دانند و به ریشه و پیشرفت زبان توجه می‌کند که یکی از پدیده های اجتماعی است واز دلالت‌های ظاهر و ضمنی در ساختارهای آثار ادبی بررسی می‌کند .

واقعا ، زبان‌شناسان نوشتن دستور زبان را راحت نمی‌دانند ، زیرا شناخت مردم از راه زبان‌هایی که آنها صحبت می‌کنند توصیف بسیار سختی است . هرکسی که زبانی را می‌شناسد ، اطلاعات بیشتری در مورد آن زبان از آنچه در هر کتاب دستوری در توصیف آن زبان است ، دارد . یکی از موضوعاتی که در اینجا وجود دارد این است که کتاب‌های دستور تمایل به نگارش آثار تجربی دارند ؛ یعنی آنها به دنبال ترسیم زبان قیاسی و چگونگی گفتگو کردن آن هستند . آنچه جامعه‌شناسان (Sociolinguistics) و انسان‌شناسان زبانی (linguistic anthropologists) انجام می‌دهند ، ارائه قواعد توصیفی از زبان‌ها است که توصیف ، تجزیه و تحلیل ؛ و توضیح می‌دهند که چگونه مردم در واقع زبان‌های خود را بیان می‌کنند. (۱۳)

بیشتر زبان‌شناسان در تلاش‌هایشان برای توصیف دستور زبان یک زبان از رویکرد مرتبط با چامسکی پیروی می‌کنند .

نوام چامسکی^(۱۴) (متولد ۱۹۲۸) فیلسوف ، منطق دان ، زبان‌شناس ، ومنتقد اجتماعی و سیاسی است ، شکی نیست چامسکی از بارزترین چهره‌ها است که بر بیشتر زبان‌شناسان در نیم قرن گذشته تأثیر گذاشته است .

برای مطالعه انسان ، دو گرایش متفاوت وجود دارد ، یکی : معتقد است که پیشرفت دانش مربوط به مشاهده دقیق رفتار واقعی انسان است . دیگری : اعتقاد دارد که چنین مشاهداتی اهمیت خود را پیدا نمی‌کنند مگر در حدی که قوانین درونی یا مخفیانه را برای ما آشکار کند ، که در رفتار واقعی انسان برای ما روشن نیست مگر به طور جزئی یا تحریف شده از آن^(۱۵) . چامسکی طرفدار روند دوم است که به دنبال قوانین اساسی حاکم بر رفتار واقعی انسان است . و او هنگام مطالعه زبان بین دو چیز تمایز قائل است ، نخست : سیستم زبانی موجود در ذهن گوینده‌های یک زبان ، که به نام (صلاحیت competence) نامیده می‌شود . و دوم : رفتار واقعی یا کاربرد عملی سیستم ذهنی است و نام آن (عملکرد performance) است^(۱۶) .

بنابراین چامسکی معتقد است که بین صلاحیت و عملکرد تفاوتی وجود دارد . و معتقد است که وظیفه زبان‌شناسان توصیف اطلاعاتی که گویندگان درباره زبان شان می‌دانند یعنی صلاحیت آنها است ، نه آنچه با زبان خود انجام می‌دهند . تمایز بین آنها از خود چامسکی گرفته شده است ، این توصیف در کلمات زیر تعبیر کرده است : [نظریه زبان‌شناسی در درجه اول به یک سخنران - شنونده آرمان گرا (آیده آلی) ، در یک جامعه گفتاری کاملاً همگن مربوط می‌شود ، که زبان خود را کاملاً می‌داند و تحت تأثیر شرایط نامرتبب به قواعد نحوی زبان می‌باشد مانند محدودیت حافظه ، ضعف حواس ، تغییر توجهات و اهتمام ، وخطا (تصادفی یا مشخصه) در فراهم آوردن اطلاعات زبان ، در عملکرد واقعی است . به نظر من این موضع بنیانگذاران زبان‌شناسی عمومی مدرن بوده است و هیچ دلیلی روشنی برای اصلاح آن ارائه نشده است . برای مطالعه عملکرد واقعی زبانی ، باید دستة عوامل مختلفی را در نظر بگیریم ، از میان آن صلاحیت اساسی برای سخنران - شنونده وجود دارد. از این میان مطالعه زبان و بررسی تجربی با پدیده‌های پیچیده فرق ندارد]^(۱۷) . از این رو چامسکی برای مطالعه زبان (هر زبان) باید عوامل مهمی را در نظر بگیرد ، که عناصر وی سخنران - شنونده آرمان گرا ، زبان همگن ، و زمینه اجتماعی است .

چامسکی اعتقاد داشت که زبان یکی از عوامل مهم در پشتیبانی روابط اجتماعی و ارتباطی است . از گفته او : (زبان) بیشتر به ارتباطی توصیف می‌کند . بلکه این امر

درست نیست ، به نظر بنده بخشی کمی از کاربرد زبان در ارتباط وجود دارد ، که عبارتند از تلاش ؛ برای تفهیم مردم که چه مقصدی دارند . آن است اکیدا یکی از کاربردهای زبان که به معنای کاربرد اجتماعی است ، و اعتقاد ندارم این کاربرد اجتماعی تنها باشد . مثلا : می‌توان زبان را برای بیان و توضیح ایده‌ها که بسیاری با زمینه اجتماعی (اگر وجود دارد) تعلق دارند و به کار می‌رود .^(۱۸)

ویلیام لایبوف **William Labov**^(۱۹) زبان‌شناس آمریکایی (تولد ۱۹۲۷) ، از نام‌های مشهور و برجسته در میدان‌های زبانی در قرن گذشته است . لایبوف ؛ مفاهیم زبان‌شناسی را در تحلیل مشکلات جستجویی که به موضوعات اجتماعی گویندگان ارتباط داشته ، به کار برده است . به عبارت دیگر لایبوف از زبان‌شناسی برای پیشرفت برنامه پژوهش‌های خود استفاده کرد ، این بررسی‌ها در چارچوب زبان‌شناسی اجتماع گذاشته بوده است .

همزمان **جشوا فیشمن**^(۲۰) **Joshua A. Fishman** زبان‌شناسی آمریکایی نیز از نام‌های مشهور در زمینه جامعه‌شناسی زبان بود ، چراکه فیشمن از مفاهیم زبانی و اجتماعی در بررسی‌های خود استفاده کرده است. از این دسته بندی‌های زبان‌شناسی اجتماعی لایبوف **Labov** ، و جامعه‌شناسی زبان فیشمن **Fishman** تحت اسم (واریاسیونگرایی **variationism**) نام برده شده است ، هرچند هر دو روی یک سطح هستند ، ولی هر یک از آن به سوهای مختلف گرایش دارند . بنابراین بیشتر مفاهیم جامعه‌شناسی زبان از نتیجه عمل لایبوف یا فیشمن به دست گرفته است ، که هر دو تحت شعار (زبان منعکس کننده اجتماع) کار برده‌اند . اما سبب این اختلاف مبتنی بر اساس که هر دو ساختار زبان‌شناسی و ساختار جامعه‌شناسی که دو پدیده جدا به شمار می‌رود ، و آن دو ساختار باید در یک نقطه با هم تماس کنند ، و هر یک از آن به دیگر شبیه باشد ، بلکه این تماس کوتاه و محدود باشد .^(۲۱)

لایبوف به عنوان پدر جامعه‌شناسی شناخته شده است. او درباره کار خود می‌نویسد: ممکن است تحت عنوان (تحلیل زبان‌شناسی اجتماع **sociolinguistic analysis**) ، که او توصیف می‌کند - بررسی ساختار داخلی زبان همانطور که در گفتار روزمره مورد استفاده قرار می‌گیرد. مطالعات مربوط به توزیع اجتماعی متغیرهای زبانی در زمان و مکان ، تحت این عنوان کلی قرار گرفته است . گفتار روزمره ، تنوع زبانی ، توزیع اجتماعی پدیده‌های زبانی و ساختار داخلی زبان هر کدام نقش مهمی را در نسخه واریاسیونگرایی لایبوف و مشتقات معاصر آن ایفا می‌کنند. مضامین گسترده تحقیقات او همچنین منابعی که وی از آن استفاده کرده است، چگونگی جمع شدن این عناصر را روشن می‌کند. او با مطالعه تمایز صدا در انگلیسی

صحبت شده شروع به کار کرد ، علاقه‌ای که در این موضوع در بسیاری از پژوهش‌های تحقیقاتی بعدی حفظ شد. وی پایان نامه کارشناسی ارشد خود را با عنوان (انگیزه اجتماعی تغییر صدا) (۱۹۶۳) و پایان نامه دکتری خود در مورد (طبقه‌بندی اجتماعی انگلیسی) (۱۹۶۶) نوشت. با این حال ، لایوف خود را به تنوع واجی محدود نمی‌کند ، بلکه تغییرات دستوری و تفاوت واژگانی در تجزیه و تحلیل‌های خود شامل شده است ، و یک بررسی از آثار وی نشان می‌دهد که جامعه‌شناسی لایوف ممکن است یک رویکرد کامل به زبان‌شناسی باشد ، و می‌تواند یک مفهوم اجتماعی ویژه‌ای برای زبان فراهم کند. (۲۳)

لایوف با جامعه‌شناسی عجین شده است ، اما فیشمن تلاش‌های زیادی کرده است تا عجین با اصطلاح "جامعه‌شناسی زبان" شود. با وجود اینکه نقطه شروع وی یک دیدگاه جامعه شناختی است ، ولی منظور فیشمن از رابطه بین دستورات زبانی و اجتماعی شباهت نزدیکی با لایوف دارد . شباهت کمتری با مباحثی دارد که این دو محقق را اشغال می‌کند. به همین ترتیب ، جامعه‌شناسی زبان از منظور فیشمن عبارت از الگوهای مربوط به "تباین مشترک" بین پدیده‌های زبانی و اجتماعی می‌باشد، که گفته است : علمی که تعامل بین دو جنبه رفتار بشری را بحث و بررسی می‌کند : کاربرد زبان و تنظیم اجتماعی برای رفتار است (۲۴). کار فیشمن بر موضوعات سیاسی (به خصوص موضوعات پیرامون اقلیت‌های زبانی) متمرکز شده است و به یک مفهوم خاص اتکا دارد (دیگلوسیا diglossia) (۲۵) . فیشمن تلاش‌های خود را برای ایجاد یک رشته فرعی در دهه ۱۹۶۰ با چند مقاله پراکنده آغاز کرد . سپس متنی به عنوان "قرائت در جامعه‌شناسی زبان" در سال ۱۹۶۸ منتشر شد . وی در چند سال بعد به انتشار دو نگارش ادامه داد : زبان‌شناسی اجتماع Sociolinguistics - مقدمه مختصر (۱۹۷۰) و جامعه‌شناسی زبان Sociology of Language (۱۹۷۲) . ادامه داشت تا مجموعه دیگری با عنوان (پیشرفت در جامعه‌شناسی زبان) (۱۹۷۱) به چاپ رساند. و همچنین مجله علمی‌دانشگاهی به نام ژورنال بین المللی جامعه‌شناسی زبان تأسیس کرد . فیشمن و همکاران خود به موضوعاتی که به سیاست‌های مربوط به اقلیت‌های زبانی توجه داشته است . فیشمن (نقش‌های مشخص) در گونه‌های مختلف زبان در یک جامعه به عنوان (نقش‌های نابرابر) تعبیر کرده بود . به عبارت دیگر ، اعتقاد داشت که دیگلوسیا diglossia به معنای دگرگونی‌های واجب بر یک زبان، هرکه غالب یا حاشیه‌ای بود . و بسیاری از موضوعات مربوط به سیاست زبان (به ویژه در زمینه حمایت دگرگونی‌های ثانوی) و برنامه‌ریزی زبان و آموزش زبان پدید آمد ، که بسیاری از نوشته‌های فیشمن را اشغال کرده

است. (٢٦) از همه آن بیشتر توجه فیشمن به دگرگونی‌های زبانی، حفظ و از بین رفتن انواع زبان داشت.

انسان همیشه از زبان (زبان گفتاری و زبان نوشتاری) استفاده می‌کند، و همیشه از طریق قواعد رفتاری مشترک با دیگران تماس می‌گیرد. جامعه‌شناسی زبان تعامل بین این دو جنبه رفتار انسان را مورد بررسی قرار می‌دهد: کاربرد زبان و سازمان اجتماعی رفتار. به عبارت دیگر جامعه‌شناسی زبان بر کلیه مباحث مربوط به سازمان اجتماعی برای رفتار زبانی متمرکز است، نه تنها در کاربرد خود زبان بلکه موقعیت‌های زبانی و رفتارهای اشکالی که به زبان و به کاربران زبان تعلق دارد (٢٧).

با نگاهی گذرا، می‌توان گفت که ظاهراً بین منظوره‌های لایف و فیشمن شباهت زیادی وجود دارد، بلکه لایف در زمینه ساختار گفتاری روزمره کار کرده، اما فیشمن در دگرگونی‌ها و حفظ و پنهان زبان فعالیت دارد. واقعا این شباهت ظاهری است اما در عمق مبهم می‌باشد. این دیدگاه اجتماعی بر زبان، واکنشی به مفهوم آرمان‌گرایی زبان که به عنوان سمبل بود. چامسکی آن را به عنوان صلاحیت زبانی مفهوم سازی می‌کند و معتقد است: با حضور شنونده ایده آل و اطلاع کامل بر همه قواعد نحوی زبان است می‌توان تجزیه و تحلیل زبانی ایده آل را به دست گیریم، بلکه از راه دیدگاه زبان‌شناسی اجتماع، منظور چامسکی محدود و مقید بود. چون **دیل هایمز Dell Hymes** این مفهوم را رد کرد و گفت: برای گسترش هدف تحقیق زبانی در صلاحیت ارتباطی؛ باید دانش دستوره‌های نحوی وجود داشته باشد؛ بلکه همچنین اجتماعی و فرهنگی یک زبان، و بازتاب ناسازگاری گویندگان واقعی در نظر بگیرد. نه فقط برخی از معیارهای ایده آلی است (٢٨).

هایمز معتقد است که تعریف جدید چامسکی از اهداف زبانی به کمال نمی‌رسد. ظاهراً اصطلاح "صلاحیت" دارای مفاهیم بیشتر از واقع خود است که به معرفت و دانش دستور زبان محدود می‌شود. بنابراین، جنبه‌های دیگر دانش گویندگان و توانایی ضمنی و سردرگمی، که تحت مفهوم "عملکرد" جمع شده‌اند، این مفهوم به‌طور شامل در بر نمی‌گیرد. واقعا، "عملکرد" دو هدف جدا دارد. نخست: صلاحیت که یک رفتار اساسی است (واقعی، غیر واقعی). دوم، فراهم آوردن جنبه‌هایی از توانایی زبانی است که از نظر لفظی نیستند مانند: محدودیت‌های روانشناختی بر حافظه، انتخاب قواعد ضمنی، گزینه‌ها و ابزارهای سبکی برای ترتیب کلمات، .. و غیره. به عبارت دیگر این تئوری باید همه عوامل اجتماعی را مد نظر

قرار دهد ، چون عوامل عملکرد می‌توان از تحقق امکانات دستوری را مشخص کرد . لذا نظریه زبان‌شناسی باید گسترش یابد تا بیش از دستور زبان را شامل شود (۲۹).

مبحث دوم : برخی از پدیده‌های زبانی در اجتماع

اولا : پدیده ای برخوردار زبانی :

از پدیده‌های زبانی (برخوردار زبانی) است. که در زبان‌شناسی ، ارتباط متقابل بین دو زبان را برخوردار زبانی می‌دانند . این پدیده در نظر جامعه‌شناسی زبان طبیعی‌ترین حالت برخوردار دو زبان ، رد و بدل شدن واحدهای زبانی بین آنها است . چون قرض‌گیری و وام‌گیری واژه‌ها یکی از مشکلات دوزبانگی به حساب می‌آید . شایان ذکر است که هیچ زبانی نه قرض‌دهنده مطلق و نه قرض‌گیرنده مطلق در دنیا وجود ندارد. که شرایط (زبان زیرین) و (زبان زبرین) از شرایط مهمی که واجب فرآوردها در فرآیند (برخوردار زبانی) است (۳۰).

بناباه همه آن ، " زبان در قالب یک نهاد اجتماعی و نظامی وابسته به فرهنگ جامعه ، دگرگونی‌های اجتماعی تأثیر می‌پذیرد و نسبت به عوامل (برون زبانی) واکنش نشان می‌دهد . به عبارت ساده‌تر ، تغییرات اجتماعی ، عوامل مهمی در تغییر (زبان) به حساب می‌آیند و این تغییر ، بیش از هر سطح ، در نظام واژگانی زبان بروز می‌کند . عوامل محیطی ، ساختار اجتماعی ، ارزش‌ها و باورهای اجتماعی از مهمترین عوامل (برون زبانی) به حساب می‌آیند " (۳۱). بر اساس آنچه بیان شد اهمیت بررسی و تحقیق زبان از نگاه اجتماعی و عوامل محیط یک جامعه نمایان می‌گردد . چنانچه جامعه‌شناسی زبان پدیده‌های زبانی که وابسته در یک جامعه زبان بحث و بررسی می‌کند . شکی نیست که تغییر و دگرگونی اجتماعی منعکس کننده بر زبان آن جامعه است ، لذا پدیده‌های زبانی یا هر که مربوط به زبان و اجتماع حوزه بحث و بررسی زبانشناسان شد .

دوم : معنی‌شناسی :

به طور عمومی دانش معنی‌شناسی ، علمی است که معنی را مطالعه می‌کند ، بلکه این تعریف شامل همه زمینه‌های مطالعه معنی است . زمینه‌های بررسی معنی گوناگونی است چون برای بررسی هر معنی باید زمینه معنی را مشخص کند و در کدام می‌باشد . منطق‌دانان و فلاسفه از دیر زمان به مطالعه معنی‌شناسی زیاد توجه داشتند . در مطالعات سنتی ، معنی‌شناسی را به سه گونه عمده تقسیم کرده‌اند (۳۲) :

۱- معنی‌شناسی فلسفی : بخشی از مطالعه فلسفه زبان را تشکیل می‌دهد .

۲- معنی‌شناسی منطقی: بخشی از منطق ریاضی است، و بر طبق منظور برخی از زیان‌شناسان، زبان را ابزاری برای صحبت درباره جهان خارج از زبان در نظر می‌گیرند. در این معنی‌شناسی سعی بر آن است تا با توجه به موقعیت جهان خارج، صحت و سقم جملات زبان تعیین شود. اما زیان‌شناسان دیگر این تعریف تعدیل کردند که گفتند: در این نوع معنی‌شناسی، به جهان خارج از زبان ارجاع داده می‌شود، این روش را مبتنی بر رهیافتی ارجاعی (denotational) می‌دانند.

۳- معنی‌شناسی زبانی: این گونه از معنی‌شناسی بخشی از دانش زبان‌شناسی به شمار می‌رود. توجه این گونه از معنی‌شناسی به خود زبان است و با مطالعه معنی به دنبال کشف چگونگی عملکرد ذهن انسان در درک معنی از راه زبان است، که در باز نمودهای ذهن آدمی را باز می‌کاود. این شیوه رهیافت بازنمودی (representational) می‌نامد.

معنی‌شناسی در زبان‌شناختی آنکه رابطه بین دال (لفظ) و مدلول (معنی یا مفهوم) است و برای فهم یک واژه که "دلالیت نامیده می‌شود، وقتی این کار به کمک واژه‌های دیگر زبان صورت بپذیرد و ما درون (زبان) باقی بمانیم، این عمل را دلالیت درون زبانی می‌نامیم. اما اگر از (زبان) خارج شویم و در جهان خارج از زبان، به (چیزی) اشاره کنیم، کارمان را دلالیت برون زبانی می‌نامیم" (۳۳). ابراهیم انیس انواع دلالیت را به این طور تقسیم کرده است (۳۴):

۱- دلالیت آوایی: نوعی از دلالیت‌ها از طبیعت آوایی‌اشیا به دست می‌گیرد، که به نام دلالیت‌های آوایی می‌نامد.

اشیایی که زیر این دلالیت می‌باشند به اسم (محاکات آوایی = Onomatopoeia) شناخته می‌شوند. به معنای وجود رابطه طبیعی است (حسی آوایی بین دال یا لفظ به عنوان سمبل آوایی و مدلول یا معنی)، این پدیده با کلماتی که حروف خود را با آوای طبیعت شبیه می‌کند مانند در زبان عربی: صریر، خریر، حفیف، عواء، واللققة... و غیره (*). در زبان فارسی: قوقولی قو، ... .

۲- دلالیت‌های صرفی: دلالیت‌های دیگر که از ساختار صرفی و ترکیب واژه‌ها به دست می‌گیرد. به عبارت دیگر از زنجیر جانشینی استفاده می‌کند. مانند: تصریف افعال (گفتم - گفتی - گفت - ...)، ضمیر متکلم و مخاطب. از امثال فارسی که این دلالیت‌ها می‌برد:

گر به دستش نمی‌رسد می‌گوید مال صغیره
ما از این توپ‌های خالی شما نمی‌ترسیم

٣- دلالت‌های نحوی : برخی از دلالت‌ها از نحو زبانی و ترکیب جملات اندر زنجیر گفتار همنشینی می‌آیند . به عبارت دیگر ، هر زبان دستور نحوی خاصی دارد و هر جمله باید طبق این قواعد باشد . مانند :

- دانشجو کتاب خود را از روی میز زود برداشت .

- کسی که کتاب را می‌فروشد .

از امثال فارسی که این دلالت دارد:

- خر که قربانی نمی‌شود ، بهای خر است که قربانی می‌شود .

- دل بی غم در این عالم نباشد .

٤- دلالت فرهنگی: واژه‌هایی که در فرهنگ لغت معنی مشخص دارد ، مانند : دروغ . اگر بگوییم : دروغگو، در این حال واژه (دروغ) دلالت صرفی گرفته است ، این واژه به کسی که دروغگو است دلالت دارد، در این نیز دلالت اجتماعی گرفته است . زبان‌شناسان در قرن بیستم به دلالت اجتماعی توجه زیادی داشتند و برای بررسی آن ، یک شاخه علمی و مستقل به نام Semantics طرح کرده‌اند.

خاطر نشان می‌شود که زبان‌شناسان نو ، واژه‌های فرهنگی را تحت اسم واژه‌های مرکزی ، معنای تصویری یا مفهومی (Conceptual Meaning) ، یا ادراکی (Cognitive) می‌دانند . (٣٥)

از امثال فارسی که این دلالت می‌برد :

- دوستی من و تو بر باد است .

- دروغ تو را راست انگاره .

٥- دلالت اجتماعی (بافتی) : دلالت‌هایی که از جایگاه و احوال محیط زمینة زبانی مانند تعجب ، ترسو ، حیرت ، شگفتی ، وسعادت و غیره ، به دست می‌آید . برخی زبان‌شناسان با اصطلاح (تناثر زبانی یا زبان تناثر) به احوال و افعال محیط زبانی می‌نامند ، که به وقایع و شرایط گفتگو پیرامون این رویداد زبانی نشان می‌دهد و باید در نظر بگیرد (٣٦) . بنابراین صورت و شکل این دلالت می‌توان درون گفتمان ضرب‌المثل به‌طور گسترده و روشنی دید . به این دلیل که امثال بر اساس مجاز (تشبیه ، استعاره و تمثیل) ساخته می‌شود ، که صور خود را واقعیت اجتماعی می‌نمایند ، از جمله امثال فارسی زیر :

- بگو بسم الله و از رودخانه بگذر . (دلالت توکل بر خدا)

- ریش سفید و دروغ . (دلالت دروغگویی)

شایان ذکر است بیشتر زبان‌شناسان پیشین و نو به دلالت اجتماعی تأکید کردند ، ابن جنی بر سخن یکی از شعرا نکته ایراد کرده :

تقول وصکت وجهها بيمينها أبلي هذا بالرحى المتعاس

" فلو قال حاكيا عنها : أبلي هذا بالرحى المتعاس - من غير أن يذكر صك الوجه - لأعلمنا أنها كانت متعجبة منكراً ، لكنه لما حكى الحال فقال : (وصكت وجهها) علم بذلك قوة إنكارها ، وتعاظم الصورة لها " (٣٧) . به معنی ، جمله در مصراع دوم بدون ذکر مصراع اول حالت شگفت آور می‌دهد ، بلکه با ذکر مصراع اول (صکت وجهها) حالت انکار و رد عظیمی ترسیم شده است . این صورت معنایی در قرآن کریم نیز ایراد شده که فرمود : فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صِرَّةٍ فَصَكَتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿ الذاریات ٢٩ ﴾ .

واقعا این موضوع (معنی‌شناسی) یکی از موضوعات سختی که نمی‌توان ضمن قلمرو ثابت بگذارند . بلکه همه تلاش‌های زبان‌شناسان در این سو ، برای توضیح روابط اجتماعی بین افراد یک جامعه و پیشرفت آن روابط سعی می‌کنند . همانگونه که می‌دانیم که مفاهیم واژگانی در ذهن وجود دارد و از راه ترکیب آن با یکدیگر می‌توان صورت گروه یا جمله ایجاد شود . لذا ما این مفاهیم واژگانی را و رابطه آن با اندیشیدن و استدلال و همه فرایندهای ذهنی و مفهومی مورد نظر قرار دهیم .

در این سو نظریات مطرح شده در مکتب نقش‌گرای هلیدی شمولی‌تر و منسجم‌تر از نظریات دیگر مکاتب نقش‌گرا ست ، که " نقش‌گرایان پیش از هلیدی تنها به مباحث آواشناسی و واج‌شناسی و معناشناسی عنایت داشته و توجهی به مباحث دستوری و ارتباطش با نظام نداشتند " (٣٨) . بلکه " در دستور نظام‌مند هلیدی ، دستور نظامی است که - سازنده معناست و مقوله‌های دستوری با توجه به معنایی که دارند ، توصیف می‌شوند - " (٣٩) . از آن نتیجه می‌گیریم که هدف دستور نظام‌مند ترتیب جمله‌ها و نقش‌های دستوری‌شان در زمینه نظام کاربردی آنها است . هلیدی نیز باور دارد که " دستور باید با آنچه خارج از زبان رخ می‌دهد - یعنی با حوادث و اوضاع جهان و جریان‌های اجتماعی که درگیر آنها هستیم - در ارتباط باشد " (٤٠) . هلیدی بر بافت تأکید کرد ، همانگونه که می‌دانیم از نظر وی دو گونه بافت وجود دارد؛ یکی زبانی و دیگری غیر زبانی (بافت موقعیت) است . هلیدی " بافت زبانی را حاصل کاربرد کلمه در نظام جمله و در مصاحبت سایر کلمات می‌داند و معنایی را که از بافت زبانی به دست می‌آید ، از معنای معجمی تمییز می‌دهد و معنای بافتی را - معنایی معین و محدود

– معرفی می‌کند^(۴۱). به طور عمومی ، رابطه معنی و بافت زبانی در نظر هلیدی ؛ رابطه مهمی برای ادراک و فهم سخن است .

اما برجسته‌ترین فرضیه‌های زبانی است ، همانگونه که کورش صفوی خاطر نشان ساخته است (۴۲) :

۱- فرضیه نسبت زبانی : بر طبق آرای بواس و پژوهش‌های فالینفسکی که جهان ما تا حدی ساخته و پرداخته زبان ما است . این دیدگاه مورد تأیید فیلسوفان چون دریدا که معتقد است (زبان جهان ما را می‌سازد) که زبان‌ها به شکلی واحد برای ارجاع به جهان خارج به کار نمی‌روند و به هنگام ترجمه یک متن ، مشكله معادل‌یابی واژه‌ها پیش رو مترجم قرار می‌گیرد . مثلاً در زبان فارسی واژگان (پسر عمو ، پسر خاله ، دختر خاله ، پسر عمه و غیره) وجود دارد، در حالی که در زبان انگلیسی همه اینها (cousin) است . لذا در این حال معادل‌یابی در ترجمه منتفی است . یعنی بدلیل اختلاف زبان‌ها در جامعه‌های مختلف و تفکر هر جامعه زبانی ویژه همان جامعه است . بلکه این فرضیه از راه روان‌شناسی شناخت ، علم رایانه ، و زبان‌شناسی مردود شناخته شده است ، که انسان زبان را از طریق جهان خارج فرا می‌گیرد . به هر حال فرضیه نسبت زبانی ؛ این نکته را مورد تردید قرار می‌دهد که زبان نوع اندیشیدن ما را تعیین می‌کند .

۲- فرضیه زبان اندیشه : این فرضیه بر عکس فرضیه نسبت زبانی است که این فرضیه به دو سطح باز خودی مختلف تعلق دارند ، و زبان اندیشه نوعی نظام محاسباتی است که به زبان‌های ارتباطی ، مانند فارسی و انگلیسی و ... ترجمه می‌شود که معنی در ذهن می‌جوشد . یعنی نظام محاسباتی نباید تفاوت عمده‌ای با سایر نظام‌هایی داشته باشد که برای ذهن آدمی قابل درک است .

۳- اندیشه و واقعیت : تکامل فرهنگی و زیستی ما به شکلی است که واقعیت جهان خارج را تنها از منظر مفاهیم ذهنی خود می‌بینیم . در این شرایطی که (سازگان‌گرایی ذهنی mental constructivism) نامیده می‌شود . از این برای بررسی معنی‌شناسی باید معنی را از هر جنبه‌ای مورد مطالعه قرار دهد، که بخشی از مطالعه معنی ، وظیفه کاربردشناسی است ، بخشی دیگر به بررسی و تحلیل‌های منطق دانان مربوط اند اما بخشی عمده که باید در فلسفه مطالعه شود، تنها به این دلیل روش مطالعه معنی را نشناخته‌ایم . در همین سو می‌توان از دو اصطلاح رمز و راز (mystery) و مسأله (problem) استفاده کرد . رمز و راز آن است که ، دسته‌ای از پرسش‌ها فراتر از امکانات شناختی یک موجود جاندار قرار بگیرد و اگر در قالب

این امکانات واقع شوند ، مسأله‌هاوند . عموماً رمز وراز و مسأله بین موجودات جاندار نسبی است . یعنی آنچه روزگاری رمز وراز می‌نمود ، در دوره‌ی دیگر به مسأله‌های قابل حل مبدل شده است . به عبارت دیگر رمز و راز محدود به قلمرو تفکر فلسفی است و مسأله‌ها به حیطة علم تعلق دارند.

سوم / معنای لفظی و تحت‌اللفظی :

در این زمینه باید بین متون معنایی لفظی و تحت‌اللفظی تمایز قائل شویم . این تمایز به تصمیمات دشوار و نظریه‌های مختلفی سوق می‌دهد ، بلکه اینجا تفاوت اساسی بین این دو رویکرد زبانی از امور منطقی و واجب ذکر است . به عبارت دیگر تمایز بین مواردی که گوینده به روش خنثی ، از نظر واقعی صحبت می‌کند ، و مواردی که گوینده برای دستیابی تأثیر ویژه‌ای ، عمداً چیزی را با اصطلاحات غیر واقعی یا غیرممکن توصیف می‌کند . به‌عنوان مثال ، اگر یکی احساس گرسنگی دارد ، ممکن است به معنای واقعی یا لفظی بگوید : من گرسنه ام ، یا تحت‌اللفظی : از گرسنگی مردم^(۴۳).

کاربردهای غیر لفظی زبان ، سنتی به شمار می‌آیند و سمبلی است و توصیف شده توسط تعدادی از اصطلاحات بلاغی از جمله استعاره ، طنز ، طعن است . هرچند ، با بررسی دقیق‌تر ، ترسیم خط مستحکم بین کاربردهای تحت‌اللفظی و غیر لفظی زبان دشوار است . دلیل آن ، یکی از روش‌های تغییر زبان با گذشت زمان این است که سخنگویان معانی کلمات را متناسب با شرایط جدید تغییر دهند . یکی از این تغییرها با پسوند استعاری است ، و ایده جدیدی از نظر چیزهای آشناتر به تصویر کشیده شده است . برای مدتی ، ماهیت استعاری بیان جدید کاملاً روشن است ، مانند : در عبارات واگذار در اینترنت . و ماوس کامپیوتر . یا عباراتی مانند اسباب بازی پسرچه یا روابط مهمی نیست . پس از مدتی چنین عباراتی فسیل می‌شوند و کیفیت استعاره آنها دیگر برای سخنگویان آشکار نیست . ادعای آنها این است که کل زمینه‌های معنایی به‌طور منه‌جی در اطراف استعاره‌های مرکزی مانند این ، سازماندهی می‌شوند و اینکه استفاده از آنها صرفاً يك تأثیر سبکی منزوی نیست : اینکه ما از نظر فرهنگی ، زمان را یک کالا می‌دانیم . واضح است ، اگر جمله‌هایی مانند این روزها را چگونه می‌گذرانید؟ به‌عنوان استعاره شناخته شوند ، پس پیدا کردن کاربردهای زبانی که تحت‌اللفظی باشد دشوار خواهد بود . اما بسیاری از زبان‌شناسان این هزینه استعاری یا مجازی را انکار می‌کنند . موضع‌گیری بسیاری از معنی‌شناسان این است که این نمونه‌ای از استعاره محو یا مرده است . ایده این است که استعاره‌ها با گذشت زمان محو می‌شوند و بخشی از زبان

تحت اللفظي عادي می‌شوند . در این رویکرد ، تمایز معتبری بین زبان تحت اللفظی و غیر لفظی وجود دارد ، در آنچه ما می‌توانیم نظریه زبان لفظی بنامیم . استعاره‌ها و دیگر کاربردهای غیر لفظی زبان نیاز به یک استراتژی پردازش متفاوت از زبان تحت اللفظی دارند. یک دیدگاه این است که شنوندگان استفاده‌های غیر اللفظی را به عنوان معنایی عجیب و غریب ، یعنی واقعاً مزخرف همان در زبان انگلیسی که می‌گویند "خوردن اسب" زودتر تشخیص می‌دهند ، اما پس از آن انگیزه می‌گیرند تا با این فرض که سخنگویان عموماً معقول هستند ، تفسیری به آنها بدهند. سپس شنونده به این نتیجه می‌رسد که به دنبال معانی گفتار غیر لفظی باشد. واضح است که بعضی از اصطلاحات تصویری مانند خوردن اسب کاملاً متداول است (یعنی در راه "مردن" بودن) و نیازی به تلاش زیادی نیست. نمونه‌های دیگر از زبان غیر لفظی ممکن است تفسیر بیشتری بخواهد^(۴۴).

بنابراین ، زمینه‌های ادراک معنا (مفهوم) متعدد و مختلف است ، و هر زبان شرایط معنایی خاصی دارد، بر طبق قوانین حاکم زبان (نحوی و صرفی) یا روابط اجتماعی، عوامل سیاسی ، اقتصادی و غیره است . بلکه به‌طور عمومی برخی از زبان‌شناسان مفهوم را به دو گونه تقسیم کردند .

در نظر گرایس مفهوم دو نوع دارد^(۴۵) :

۱ - مفهوم وضعی **conventional implicature** : به معنای ، شامل همه دلالت‌ها و معانی که لفظ را می‌برد و دور از سیاق و عوامل محیط می‌شود . اما مهمترین مشخصات این نوع که می‌توان معنی و مفهوم آن از واژگان و الفاظ مذکور تفسیر کند و به فهم عوامل بافت جمله احتیاج ندارد . مثال آن :

- محمد (صلی الله علیه وآله وسلم) فقیر و امانت دار

۲ - مفهوم گفتمانی **conversational implicature** : یعنی همه مفاهیم و دلالت‌هایی را که از رویکرد گفتمان به دست می‌گیریم و بر معانی واژگان و الفاظ (مفهوم وضعی) اتکا نمی‌کنیم . این نوع بر اساس اصول همکاری و روابط گفتمانی بین هر دو شنونده و گوینده برای رسیدن به ارتباط درستی ساخته می‌شود . مثال آن :

- محمد (صلی الله علیه وآله وسلم) فقیر ، بلکه امانت دار

همانگونه که می‌بینیم که واژه (بلکه) استدراکی است جهت ادامه و توضیح معنی برای شنونده بود.

در پایان ، می‌توان گفت زبان (هر دو نوع گفتاری و نوشتاری درون متون) از فرایندهای تولیدی پیچیده ذاتی ذهن انسان باقی مانده است. آنچه که انجام داده‌ایم چیزی جز تلاش برای فهم و تحقق آن نیست که به منظور دستیابی به بالاترین میزان دقت در بیان و وضوح در ارتباطات زبانی با سایر انسان‌ها صورت گرفته است .

نتیجه گیری :

انسان از دوره‌های قدیم تا عصر حاضر به زبان اهمیت ویژه‌ای داده است . یعنی این امر طبیعی است که توجه به مهمترین ابزارهای ارتباط انسانی و پیشرفت آن از عوامل اساسی برای ادامه ارتباط بین افراد یک جامعه به حساب می‌آید . با دیده‌ای عمیق به تاریخ بررسی‌های زبانی از عهد یونانی تا عصر حاضر می‌توان دید ارتباط محکمی بین علوم طبیعی و دانش‌های زبانی است و در این زمینه پژوهش‌ها و بررسی‌های گوناگونی از راه مفکرانان و زبان‌شناسان و منطق‌دانان نگاشته‌اند. این امر تا آغاز قرن بیستم ادامه داشت که با آغاز این قرن شاهد مباحث دیگر و دگرگونی از نوشته‌ها بودیم. به‌طوریکه به پدیده‌های زبانی نو ، و فرضیه‌های جدید ظهور کرد ، و در همه میدان‌های ادبی و علمی است ، و از نشانه‌های برجسته این مطالعات است که پیش از تداخل علوم بود . لذا از میان این تداخل ، مطالعه زبان اندر دانش‌های اجتماعی و روانی بود ؛ و بررسی و تحلیل نشانه‌های زبانی از طریق بافت و سیاق کلام ، و تأثیر متقابل بین زبان‌شناسی و جامعه‌شناسی ؛ و منعکس کننده آن بر افراد جامعه و تمام عناصر دیگر که سازنده اجتماع است .

از این رو نام‌های برجسته‌ای در میدان‌های ادبی ، زبانی ، روانی و میدان جامعه‌شناسی ظهور کرد ، اما عامل مشترک بین همه آنها است ؛ عنصر ارتباط بشری بود ، از آغاز تولد انسان تا زمان مرگش ادامه دارد و به تأثیر عوامل (درونی و بیرونی) ، و رویکردهای اجتماعی ، سیاسی و محیط خارج جهان بر روان ، نفس انسانی و عاطفی و روابط اجتماعی در یک جامعه توجه زیادی داشتند . بنابراین علومی مانند : زبان‌شناسی اجتماع ، جامعه‌شناسی زبان ، روان‌شناسی زبانی و زبان‌شناسی روانی که تداخل علوم را توضیح می‌دهد ، نیز پدیده‌های زبانی مانند : برخورد زبانی ، معناشناسی ، فرضیه‌های زبانی ، معنای لفظی و تحت‌اللفظی ، کاربردی ، تاویل ، و بینامتنی ... و غیره ، که در بافت و رویکرد کلام ، دستگیری معنی و مفهوم گفتمان اصلی مطالعه می‌کند . این مطالعات و بررسی‌ها نه فقط در کلام نوشتاری و مکتوب بود بلکه گفتمان و گفتار گویندگان و سخن‌های متداول بین مردم مورد اهتمام این پژوهش‌ها شد .

می‌بینیم که می‌توان از این مطالعات در بررسی همه انواع گفتمان از راه نشانه‌های زبانی استفاده کرد، ممکن است کاربرد آن که یکی از وسایل و ابزارهای تحلیل نمادها و رموز گفتمان در هر متن چه گفتاری و چه نوشتاری است. شایان ذکر است، درستی این مطالعات را قاطعانه نمی‌توان پذیرفت، بلکه این تلاش‌ها برای رسیدن به تمام و کمال حقیقت زبانی است که تا این وقت انسان به آن نمی‌توان رسید.

پا ورقی‌ها

- ۱- ر.ک: ماکس فیبر ، مفاهیم أساسية في علم الاجتماع ، تر : صلاح هلال ، ط ۱ ، القاهرة : المركز الثقافي الألماني ، ۲۰۱۱ ، ص ۲۸.
- ۲- ماکس کارل امیل ویر (زاده ۲۱ آوریل ۱۸۶۴ میلادی) در ارفورت ایالت تورینگ آلمان است. بزرگترین فرزند خانواده‌ای دارای هفت فرزند و ثروتمند و به لحاظ سیاسی مشهور در حزب لیبرال ناسیونال آلمان بود.
<https://fa.wikipedia.org/wiki>
- ۳- ژولین فروند ، جامعه شناسی ماکس ویر ، تر: عبد الحسین نیک گهر ، چاپ اول ، تهران : انتشارات توتیا ، ۱۳۸۳ ، ص ۱۱۶-۱۱۷ .
- ۴- سهیلا فرهنگی ، معصومه باستانی خشک بیجاری ، نشانه‌شناسی اجتماعی رمان بیوتن ، فصلنامه تخصصی نقد ادبی ، س ۷. ش ۲۵ ، بهار ۱۳۹۳ ، ص ۱۲۲ .
- ۵- رضا محمدی چابکی ، تبیین جایگاه زبان در تقویت مبانی - تصریح اهداف و توسعه ی وسایل تربیت - دو فصلنامه علمی / پژوهشی دانشگاه شاهد ، سال بیست و دوم ، دوره جدید ، شماره ۷ ، پاییز و زمستان ۱۳۹۴ ، ص ۲۰۰ .
- ۶- ر.ک: محمد محمد یونس علي ، المعنى وظلال المعنى أنظمة الدلالة في العربية ، لبنان : بیروت ، دار المدار الاسلامي ، ۲۰۰۷ ، ص ۲۶-۲۷ .
- ۷- ر.ک: حیاة مختار أم السعد ، تداولية الخطاب الروائي (من انسجام الملفوظ الى انسجام التلفظ) ، ط ۱ ، عمان : دار كنوز المعرفة للنشر والتوزيع ، ۱۴۳۶هـ - ۲۰۱۵م ، ص ۱۶۸ .
- ۸- رضا محمدی چابکی ، تبیین جایگاه زبان در تقویت مبانی - تصریح اهداف و توسعه ی وسایل تربیت ، ص ۲۰۰ .
- ۹- همان منبع ، ص ۲۰۰ .
- ۱۰- ر.ک: محسن بوعزیزی ، السيميولوجيا الاجتماعية ، ط ۱ ، لبنان : بیروت ، مرکز دراسات الوحدة العربية ، ۲۰۱۰ ، ص ۶۳-۶۴ .
- ۱۱- ر.ک: کورش صفوی ، آشنایی با زبان‌شناسی در مطالعات ادب فارسی ، ، تهران : نشر علمی ، ۱۳۹۱ ، ص ۱۲۱ .
- ۱۲- سمیر سعید حجازي ، قاموس مصطلحات النقد الأدبي المعاصر ، ط ۱ ، القاهرة : دار الآفاق العربية ، ۲۰۰۱ ، ص ۱۳۵ .

١٣ - ر.ك :

- Ronald Wardhaugh , and M. Fuller , Janet :An Introduction to Sociolinguistics ,Wiley Blackwell , p3. Visit www.wiley.com/go/wardhaugh/sociolinguistics to access these materials.

١٤ - نوام چامسكي : يكي از زبان شناسان معاصر آمريكايي (١٩٢٨) است. كه به ظاهر ابداعات زبان در سطح زبان متداول اهتمام دارد . تلاشهاي خود را به سمت كشف قوانين تحول در مورد دستور زبان توليدي بود . مهمترين مؤلفات خود : ساختارهاي نحوي ١٩٧٥ ، زبان وانديشه ، زبان و ذهن ، جنبههاي از نظريه نحو ، ... وغيره . ر.ك :

- سمير سعيد حجازي ، قاموس مصطلحات النقد الأدبي المعاصر ، منبع پيشين ، ص ٣٠ .

- ميشال زكريا ، الألسنية التوليدية والتحويلية وقواعد اللغة العربية (النظرية الألسنية) ، ط٢ ، لبنان : بيروت ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ، ١٩٨٦ .

١٥ - ر.ك : جون سيرل ، جومسكي والثورة اللغوية ، مجلة الفكر العربي ، بيروت ، ١٩٨٠ ، ص ١٢٤ .

١٦ - ر.ك : صلاح الدين صالح حسنين ، دراسات في علم اللغة (الوصفي والتاريخي والمقارن) ، ط١ ، الرياض : دار العلوم للطباعة والنشر ، ١٤٠٥ هـ - ١٩٨٤ م ، ص ٧٩ .

١٧ - ر.ك : Ronald wardhaugh , AN INTRODUCTION TO SOCIOLOGICAL LINGUISTICS, p4

١٨ - ر.ك : نعوم تشومسكي ، أشياء لن تسمع بها ابدا ؟ !! (لقاءات ومقالات) ، تر : اسعد الحسين ، سوريا : دمشق ، دار نينوى ، ٢٠١٠ ، ص ٧٧ .

١٩ - برای اطلاع بیشتر رجوع کن :

-Hazen Kirk , Labov: Language Variation and Change ,2017. <https://www.researchgate.net/publication>

- Matthew J. Gordon , William Labov , oxford research encyclopedias , May 2017 , DOI: 10.1093/acrefore/9780199384655.013.364

٢٠ - برای اطلاع بیشتر رجوع کن :

- Joshua A. Fishman, Handbook of Language and Ethnic Identity, ed. New York: Oxford University Press. ١٩٩٩, xii + ٤٦٨pp.

- M. Paul Lewis and Gary F. Simons , Assessing Endangerment: Expanding Fishman's GIDS, Draft: ١١Sept ٢٠٠٩ .

٢١ - وارياسيونگرايي variationism : اين اصطلاح انگليسي بمعنا (تغيّر = دگرگوني) كه از فعل variable اشتقاق کرده است . ر.ك :

- جميل صليبا ، المعجم الفلسفي ، ج ٢ ، لبنان : بيروت ، دار الكتاب اللبناني ، ١٩٨٢ ، ص ٣٣٠ .

- Kirk Hazen , Labov: Language Variation and Change ,2017 .

- Z. Kafi & K. Motalebzadeh : An Introduction to Sociolinguistics (7th ed.) , International Journal of Society, Culture & Language ٢٠١٦ ، (٢)٤ ، p 136-137 .

٢٢ - ر.ك :

- Gwyneth Mae Hawkins , Language and The Social: Investigations Toward a new, London School of Economic and Political Sciences , p 21- 22 .

٢٣ - ر.ك :

- Gwyneth Mae Hawkins , Language and The Social , p 22 .

٢٤ - ر.ك : عز الدين صحراوي ، اللغة بين اللسانيات واللسانيات الاجتماعية ، مجلة العلوم الانسانية - جامعة محمد خيضر بسكرة ، العدد الخامس ، ٢٠٠٤ ، ص ١٤٩ .

٢٥ - ديگلويسيا Diglossia : به دو نوع زبانی که فضای اجتماعی یکسانی دارند مشترک است. این مفهوم بیش از همزیستی ساده دو گونه زبان دلالت دارد. فیثمن این اصطلاح را از فرگوسن وام گرفته است ، فرگوسن پیرامون این اصطلاح می گوید : توحید در هر جایی از جامعه دو نوع زبان وجود دارد که هر یک نقش خاصی دارند . برای اطلاع بیشتر ، ر.ك : Mae Hawkins Gwyneth ، ص ٢٧ .

- Diglossia : معادل این اصطلاح در قوامیس زبان فارسی وجود نداشت ، بلکه از مفهوم این اصطلاح می توان از اصطلاح (دوزبانگی bilingualism) نزدیکی شد . اما Diglossia در زبان عربی به معنی (الازدواج اللغوی) می آید . ر.ك :

- نخبة من اللغويين العرب ، قاموس مصطلحات علم اللغة الحديث - عربي - انكليزي و انكليزي - عربي ، لبنان : بيروت ، مكتبة لبنان ، ١٩٨٣ ، ص ١٩ .

- Mae Hawkins Gwyneth, p26-28. : ر.ك - ٢٦

: ر.ك - ٢٧

- Fishman J.A. : The Sociology of Language. In: Coupland N., Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave, London , (١٩٩٧) , p25 .

: ر.ك - ٢٨

-Front Matter : Sociolinguistics: Origins, Definitions and Approaches, In: Coupland N., Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave, London , (١٩٩٧) , p5 .

: ر.ك - ٢٩

- Hymes D. : The Scope of Sociolinguistics. In: Coupland N. , Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave , London(١٩٩٧) , p12-13.

٣٠ - ر.ك : كورش صفوی ، آشنایی با زبان شناسی در مطالعات ادب فارسی ، ص ١٢٢-١٢٣ .

٣١ - همان منبع ، ص ١٢١-١٢٢ .

٣٢ - ر.ك : كورش صفوی ، در آمدی بر معنی شناسی ، تهران : شرکت انتشارات سوره مهر ، ١٣٣٥ ،

ص ٢٧ - ٢٨ .

٣٣ - كورش صفوی ، آشنایی با زبان شناسی در مطالعات ادب فارس ، ص ٢٤٥ .

٣٤ - ر.ك : ابراهيم انيس، دلالة الالفاظ ، ط٣ ، القاهرة : مكتبة الانجلو المصرية ، ١٩٧٤ ، ص ٤٦ - ٥٠ .

* - ر.ك : السيد العربي يوسف ، الدلالة وعلم الدلالة (المفهوم والمجال والانواع) ، ص ٥ .

٣٥ - ر.ك : همان منبع ، ص ٧ .

٣٦ - ر.ك : همان منبع ، ص ٧ .

٣٧ - ابو الفتح عثمان ابن جني ، الخصائص ، تح : محمد علي النجار ، ج ١ ، القاهرة : دار الكتب المصرية ، المكتبة العلمية ، ١٩٥٢ ، ص ٢٤٥ .

-ابن بيت شعري برای (هذلول بن كعب العنبري) كه در كتاب (حماسه) ابو تمام ايراد شده ، ج ٢ ، ص ٢٦ .

٣٨ - راضيه سادات الحسيني و ديگران ، بررسی و تحليل نظريه نظم عبد القاهر جرجاني در پرتو نظريه نقش گرای هليدي ، دوماهانة جستارهای زبانی ، د ٧ ، ش ٢ (پیاپی ٣٠) خرداد و تير ١٣٩٥ ، ص ١٣٠ .

٣٩ - همان منبع ، ص ١٣٠ .

٤٠ - همان منبع ، ص ١٣١ .

٤١ - همان منبع ص ١٣١ .

٤٢ - ر.ك : كورش صفوي ، در آمدی بر معنی شناسی ، ص ٨٦-٩٣ .

٤٣ - ر.ك : john.i.saeed , Semantics Third Edition , Wiley – Blackwell , 2009 , p15.

٤٤ - ر.ك : john.i.saeed , Semantics Third Edition , p15-16

٤٥ - ر.ك : محمد محمد يونس علي ، مقدمة في علمي الدلالة والتخاطب ، ط ١ ، لبنان : بيروت ، دار الكتاب الجديد المتحدة ، ٢٠٠٤ ، ص ٤٦-٥١ .

منابع :

-- القرآن الكريم

منابع فارسی :

١. الحسيني ، راضيه سادات و ديگران : بررسی و تحليل نظريه نظم عبد القاهر جرجاني در پرتو نظريه نقش گرای هليدي ، دوماهانة جستارهای زبانی ، د ٧ ، ش ٢ (پیاپی ٣٠) خرداد و تير ١٣٩٥ .

٢. چابكي ، رضا محمدي : تبیین جایگاه زبان در تقویت مبانی - تصریح اهداف و توسعه ی وسایل تربیت- دو فصلنامه علمی / پژوهشی دانشگاه شاهد ، سال بیست و دوم ، دوره جدید ، شماره ٧ ، پاییز و زمستان ١٣٩٤ .

٣. صفوي ، كورش : آشنایی با زبان شناسی در مطالعات ادب فارسی ، تهران : نشر علمی ، ١٣٩١ .

٤. _____ : در آمدی بر معنی شناسی ، تهران : شرکت انتشارات سوره مهر ، ١٣٣٥ .

٥. فرهنگي ، سهيلا : معصومه باستانی خشک بيجاری ، نشانه شناسی اجتماعی رمان بيوتن ، فصلنامه تخصصی نقد ادبی ، س ٧. ش ٢٥ ، بهار ١٣٩٣ .

٦. فروند ، ژولين : جامعه شناسی ماکس وير ، تر: عبد الحسين نيك گهر ، چاپ اول ، تهران : انتشارات توتیا ، ١٣٨٣ .

٧. فيير ، ماکس : مفاهيم أساسية في علم الاجتماع ، تر : صلاح هلال ، ط ١ ، القاهرة : المركز الثقافي الألماني ، ٢٠١١ .

منابع عربي :

٨. ابن جني ، ابو الفتح عثمان : الخصائص ، تح : محمد علي النجار ، ج ١ ، القاهرة : دار الكتب المصرية ، المكتبة العلمية ، ١٩٥٢ .

دور السياق الاجتماعي في تعزيز الكفاءة والأداء اللغوي

٩. أم السعد ، حياة مختار : تداولية الخطاب الروائي (من انسجام الملفوظ الى انسجام التلفظ) ، ط ١ ، عمان ، دار كنوز المعرفة للنشر والتوزيع ، ١٤٣٦ هـ - ٢٠١٥ م .
١٠. انيس، ابراهيم : دلالة الالفاظ ، ط ٣ ، القاهرة : مكتبة الانجلو المصرية ، ١٩٧٦ .
١١. بوعزيزي ، محسن : السيمولوجيا الاجتماعية ، ط ١ ، لبنان : بيروت ، مركز دراسات الوحدة العربية ، ٢٠١٠ .
١٢. تشومسكي ، نعوم : أشياء لن تسمع بها ابدا ؟ !! (لقاءات ومقالات) ، تر : اسعد الحسين ، سوريا : دمشق ، دار نينوى ، ٢٠١٠ .
١٣. حجازي ، سمير سعيد : قاموس مصطلحات النقد الأدبي المعاصر ، ط ١ ، القاهرة : دار الآفاق العربية ، ٢٠٠١ .
١٤. حسنين ، صلاح الدين صالح : دراسات في علم اللغة (الوصفي والتاريخي والمقارن) ، ط ١ ، الرياض : دار العلوم للطباعة والنشر ، ١٤٠٥ هـ - ١٩٨٤ م .
١٥. جميل صليبا ، المعجم الفلسفي ، ج ٢ ، لبنان : بيروت ، دار الكتاب اللبناني ، ١٩٨٢ .
١٦. زكريا ، ميشال : الأسنوية التوليدية والتحويلية وقواعد اللغة العربية (النظرية الأسنوية) ، ط ٢ ، لبنان : بيروت ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ، ١٩٨٦ .
١٧. سيرل ، جون : جومسكي والثورة اللغوية ، مجلة الفكر العربي ، بيروت ، ١٩٨٠ .
١٨. صحراوي ، عز الدين : اللغة بين اللسانيات واللسانيات الاجتماعية ، مجلة العلوم الانسانية - جامعة محمد خيضر بسكرة ، العدد الخامس ، ٢٠٠٤ .
١٩. علي ، محمد محمد يونس : مقدمة في علمي الدلالة والتخاطب ، ط ١ ، لبنان : بيروت ، دار الكتاب الجديد المتحدة ، ٢٠٠٤ .
٢٠. المعنى وظلال المعنى أنظمة الدلالة في العربية ، لبنان : بيروت ، دار المدار الاسلامي ، ٢٠٠٧ .
٢١. نخبة من اللغويين العرب : قاموس مصطلحات علم اللغة الحديث - عربي - انكليزي و انكليزي - عربي ، لبنان : بيروت ، مكتبة لبنان ، ١٩٨٣ .

منبع خارجي :

22. Fishman J.A. : The Sociology of Language. In: Coupland N., Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave, London , (١٩٩٧) .
23. Front Matter : Sociolinguistics: Origins, Definitions and Approaches, In: Coupland N., Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave, London , (١٩٩٧) .
24. Gwyneth Mae Hawkins , Language and The Social: Investigations Toward a new, London School of Economic and Political Sciences .
25. Hymes D. : The Scope of Sociolinguistics. In: Coupland N. , Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave , London (١٩٩٧).
26. Joshua A. Fishman, Handbook of Language and Ethnic Identity, ed. New York: Oxford University Press. ١٩٩٩ .

27. John I. Saeed, Semantics Third Edition, Wiley – Blackwell, 2009.
28. Kirk Hazen, Labov: Language Variation and Change, 2017.
29. Matthew J. Gordon, William Labov, Oxford Research Encyclopedias, May 2017.
30. M. Paul Lewis and Gary F. Simons, Assessing Endangerment: Expanding Fishman's GIDS, Draft: 11 Sept 2009.
31. Z. Kafi & K. Motallebzadeh: An Introduction to Sociolinguistics (7th ed.), International Journal of Society, Culture & Language 2016.

مصادر إلكترونية:

32. Hazen Kirk, Labov: Language Variation and Change, 2017. <https://www.researchgate.net/publication>
33. <https://fa.wikipedia.org/wiki>
34. Ronald Wardhaugh, and M. Fuller, Janet: An Introduction to Sociolinguistics, Wiley Blackwell. www.wiley.com/go/wardhaugh/sociolinguistics
35. www.alukah.net

Sources :

- The Holy Quran

Persian resources :

1. Al-Husseini, Razieh Sadat and others: A study and analysis of the theory of order Abd al-Qahir Jorjani in the light of the role-oriented theory of Halliday, Bimonthly linguistic essays, d 7, sh 2 (30 consecutive) June and July 2016.
2. Agility, Reza Mohammadi: Explaining the position of language in strengthening the foundations - specifying the goals and development of educational tools - two scientific / research quarterly journals of Shahed University, twenty-second year, new volume, number 7, autumn and winter 2015.
3. Safavid, Kourosh: Introduction to Linguistics in the Study of Persian Literature, Tehran: Scientific Publishing, 2012.
4. _____: An Introduction to Semantics, Tehran: Surah Mehr Publishing Company, 1335.
5. Farhangi, Soheila: Masoumeh Bastani Khoshk Bijari, Social Semiotics of Bioten's Novel, Literary Criticism Quarterly, Q7. ش ٢٥، بهار ١٣٩٣.
6. Freund, Julien: Sociology of Max Weber, wet: Abdolhossein Nikgozar, first edition, Tehran: Totia Publications, 2004.
7. Fiber, Max: Basic Concepts in Social Science, translated by Salah Hilal, 1st floor, Cairo: German Cultural Center, 2011.

Arabic source:

8. Ibn Jani, Abu Al-Fath Othman: The Characteristics, edited by: Muhammad Ali Al-Najjar, Part 1, Cairo: Egyptian Book House, Scientific Library, 1952.
9. Umm Al-Saad, Hayat Mukhtar: The pragmatics of the novelist discourse (from the harmony of vocalization to the harmony of vocalization), 1st edition, Amman: Dar Kunouz Al-Maarifa for Publishing and Distribution, 1436 AH - 2015 AD.
10. Anis, Ibrahim: Denotation of Words, 3rd Edition, Cairo: Anglo-Egyptian Library, 1976.

11. Bouazizi, Mohsen: Social Semiology, 1st Edition, Lebanon: Beirut, Center for Arab Unity Studies, 2010.
12. Chomsky, Noam: Things You'll Never Hear? !! (Encounters and Articles), see: Asaad Al-Hussein, Syria: Damascus, Nineveh House, 2010.
13. Hegazy, Samir Saeed: A Dictionary of Contemporary Literary Criticism Terms, 1st Edition, Cairo: Arab Horizons House, 2001.
14. Hassanein, Salah al-Din Salih: Studies in Linguistics (Descriptive, Historical and Comparative), 1st Edition, Riyadh: Dar al-Ulum for Printing and Publishing, 1405 AH - 1984 AD.
15. Jamil Saliba, The Philosophical Dictionary, Part 2, Lebanon: Beirut, The Lebanese Book House, 1982.
16. Zakaria, Michel: Generative and Transformational Linguistics and the Grammar of the Arabic Language (Theory of Linguistics), 2nd Edition, Lebanon: Beirut, University Foundation for Studies, Publishing and Distribution, 1986.
17. Searle, John: Chomsky and the Linguistic Revolution, The Arab Thought Journal, Beirut, 1980.
18. Sahrawi, Izz El-Din: Language between Linguistics and Social Linguistics, Journal of Human Sciences - University of Mohamed Khider of Biskra, No. 5, 2004.
19. Ali, Muhammad Muhammad Yunus: An Introduction to Semantics and Communication, 1st Edition, Lebanon: Beirut, United New Book House, 2004.
20. _____: Meaning and Shades of Meaning Semantic Systems in Arabic, Lebanon: Beirut, Dar Al-Madar Al-Islami, 2007.
21. Elite Arab Linguists: A Dictionary of Modern Linguistics Terms - Arabic - English and English - Arabic, Lebanon: Beirut, Library of Lebanon, 1983.

External source:

22. Fishman J.A. : The Sociology of Language. In: Coupland N., Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave, London , (١٩٩٧) .
23. Front Matter : Sociolinguistics: Origins, Definitions and Approaches, In: Coupland N., Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave, London , (١٩٩٧) .
24. Gwyneth Mae Hawkins , Language and The Social: Investigations Toward a new, London School of Economic and Political Sciences .
25. Hymes D. : The Scope of Sociolinguistics. In: Coupland N. , Jaworski A. (eds) Sociolinguistics. Modern Linguistics Series. Palgrave ,London(١٩٩٧).
26. Joshua A. Fishman, Handbook of Language and Ethnic Identity, ed. New York: Oxford University Press. ١٩٩٩ .
27. john.i .saeed , Semantics Third Edition ,Wiley – Blackwell , 2009 .
28. Kirk Hazen , Labov: Language Variation and Change ,2017 .
29. Matthew J. Gordon , William Labov , oxford research encyclopedias , May 2017 .
30. M. Paul Lewis and Gary F. Simons , Assessing Endangerment: Expanding Fishman's GIDS, Draft: ١١ Sept ٢٠٠٩ .
31. Z. Kafi & K. Motallebzadeh : An Introduction to Sociolinguistics (7th ed.) , International Journal of Society, Culture & Language ٢٠١٦ .

Internet sources:

32. Hazen Kirk , Labov: Language Variation and Change ,2017. <https://www.researchgate.net/publication>

33. <https://fa.wikipedia.org/wiki>
34. Ronald Wardhaugh , and M. Fuller , Janet :An Introduction to Sociolinguistics ,Wiley Blackwell . www.wiley.com/go/wardhaugh/sociolinguistics
35. www.alukah.net

